

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Dr. Ferenczi Zoltán.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, RIEGER JIMRE.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (polgári iskola); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagutca, 7. sz. a.) küldendők.

A régi és az új iskolák.

— Diesterweg 1826-ban irt értekezéséből. —

A régi iskolákban a gépiesség uralkodott; az özszes oktatás gépies alakban nyilvánult. Az egyetlen szellemi erő, melyet — bár egyoldaluan — igénybe vettek, az emlékező tehetség vala. Iskolába menni, annyit jelentett, mint tanulni és tanulni annyit, mint könyv nélkül, fejből tanulni, azaz magát megerőltetni, hogy egy külső anyagot, tárgyat, a melyet rendesen meg nem értettek és a melynek megérthetéséért keveset tördtek, beemlézzenek. A tanuló elmondta leczkáját elejétől végig, de nem jött arra az ötletre, hogy a tanítótól valamit kérdezzen. A tanító maga sem kérdezett egyebet, mint azt, a mi tankönyve fejezetének élén állott. Az iskola egészen gép volt. Hogyan tudja a tanuló, a felizgatott gyermek, a mint az iskolába lép, a kicsinyesen kezelt ABC könyvet, az egyszeregyet, a szóról szóra betanult tankönyvet megkedvelni? Mindég visszatérő, egyhangu cselekmény elaltatja a tulajdonképpeni szellemet és így a gyermeki szellem is az örökös egyféslegben végre elszenderül. Nem fogunk e felett csodálkozni, ha meggondoljuk, minő hatást kell előidéznie ugyanazon szellemi erő valamely tartós foglalkozásának, különösen olyannak, mely a szellem alsóbbrendű tevékenységéhez tartozik. Hogyan érzed magad, ha állandóan egy idegen gondolatmenet megtartásával, szóról szóra foglalkoztál? Szabad avagy eltompult szellemi tevékenységben? Képes vagy-e vagy képtelen elfogulatlan ítéletre, egy tárgyról való óvatos véleményre? E szerint kell megítélnünk a régi iskolák gépiességének szükségképpeni hatását az ifju szellemre. Több mint hasonlat az, ha a kizárólagos emlékező tehetség gyakorlásának következményeit az egész szellemre azal a hatással hasonlítjuk össze, a melyet az ételekben való túlságos élvezet az emésztésre gyakorol. Erre tanit bennünket az utángondolás, a tapasztalat.

A régi iskolák gyermeke rendesen csak betüket és szavakat tanult, csak gépiesen. A régi iskoláknak csak egyesegyedül az oktatás volt céljok; a nevelés

tervökből ki volt zárva. Az iskola fogalma az oktató intézet fogalmával ugyanegy jelentőségű volt. Az iskola előljáróját tanítónak hittük és az is volt és nem is akart egyebet mint tanítani. Az iskolának régebben tisztán tanuló intézetnek kellett lennie. A paedagogia fejlődésével az iskola célja mélyrehatóbban lett felismerve, elismerték, hogy a tanulók oktatása csak az egyik, nevelésök a szó tágabb értelmében a másik és fontosabb feladata az iskolának.

A nevelés, úgy az oktatás célját egymással egyesítették, kölesönös viszonyukat megállapították, az oktatás célját a nevelés céljának alárendelték, amaszt, mint ennek egy részét vagy eszközt tekintették, és az iskola feladatává tették, hogy tanulóit nevelje és nevelés által képezze. A régi tanítók előtt azonban csak az oktatási cél lebegett. A ki a paedagogia történetét csak felületesen is ismeri, tudja — hogy mennyit köszönhetni Rousseauanak és Pestalozzinak, kik az emberi mivelődés általános végcéljának megismerésében, és az eszközök kutatásában, hogy azt elérhessük, oly sokat fáradoztak. Egy iskolában, daczára a jó oktatásnak, a nevelést el is lehet hanyagolni. De a jó nevelésnél előre feltételezzük, hogy az oktatás is jó, mivel az oktatás a nevelés egyik lényeges részét teszi. Az oktatás előmozditja a növendék nevelését, és a nevelés szélesbiti a tanuló oktatását és meghatározza egy iskola tanítójának tevékenységi körét, a melyben munkálnia, haladnia kell.

A régi iskolákban a testbüntetéssel és általa rend, fegyelem, tisztelet és engedelmesség uralkodott. Nem szükséges, hogy a testbüntetés ellen sikra szálljunk. Ellenkezőleg szükséges, hogy ismét védelmünkbe vegyük. Legyen szabad kimondanunk, hogy a népiskolában a testi fenytés használatát nem kell minden tekintetben elvetendőnek, meggyalázónak tekinteni. Emberi, nevelésügyi és keresztényi szempontból meg kell kísértetni, hogy a gyermekek rossz szokásait, neveltlenségeit vessző által is kiirtsuk. Ha a gyermekek testi büntetése büntetés alatt meg van tiltva, az még nem értelmes szigoru fegyelem, még nem üdvös a családban és iskolában.

Itt sem kell ennek használatát a történhető visszaélésekért megszüntetni. Nem egy tanító van, ki súlyt helyez arra, hogy azt állíthatja, hogy a vesszőt egészen nélkülözheti. Ezek azok a tanítók, kik a philanthropikus eszméket megizlelték; a szülőknek a jó Rózsikáról, az érzékeny Jánoskáról fecsegnek; azok kik tanítói méltóságok érzetében megalázkodnak tartják a vesszőt igénybe venni. Én azt szeretem, ha a tanító igazságos haragjában a tanuló daczosságát, szemtelenségét, tanulási iszonyát, ha kell, ezzel is megbüntesse, s hogy általában semmi törvényes eszközt el ne mulasszon, hogy iskolájában törvény, rend, szorgalom, kitartás, tisztelet, engedelmesség uralkodjék. Ha az iskolák régi szerkezetét az oktatás gépiességéért elvetendőnek tartjuk, ebben mutatva fel annak árnyoldalát, úgy viszont a szigorú rend és fegyelem tekintetében, mely azokban uralkodott, azok fényoldalát kell feltüntetnünk. Nevelés rend és fegyelem nélkül, az emberek iránti becsülés, isten iránti tisztelet nélkül a gyermekek jellemére nézve, szükségképpen a legkárosabb következményekkel jár. Élesen el kell itélnünk tehát azt, ha a tanító tanítványait, a szülő gyermekeit elkényezteti, nekik könnyen megbocsát. A szülő és a tanító minden szeretete a gyermek iránt komolyság és szigor nélkül sokkal veszedelmesebb, mint kiváló komolyság és emberi szigor a szeretet kerésett nyilvánítása nélkül.

A mily alant állottak a régi iskolák az oktatás tökéletességére nézve az újabb iskolák előtt, viszont nem egy régi iskola multa felül az újkor iskoláit engedelmesség és fegyelem tekintetében. Igaz, gondolkodó nevelők egyet fognak velünk érteni abban, hogy a gyermekeknek ne tanítsuk azt, a mihez nem ért, ne olyanokat, a melyeknek mély szellemét, magas jelentőségét még csak nem is sejtji, mert különben üres, szellembutító munkát végez. Haladjunk előre a paedagogia megismerésben, keressünk minél czélszerűbb eszközöket, módszereket, tökéletesítsük lehetőleg az oktatás minden nemét! Tartsuk fenn korunk iskoláiban a fegyelem szellemét egész szigorában és őrizkedjünk azon szülőktől és tanítóktól, kik nagy és kicsiny, öreg és ifjú, tapasztalt és tapasztalatlan között könnyelműen leszakították a válaszfalat; s osszuk a régi tanítók azon meggyőződését, hogy a nevelésnek vallás-erkölcsi alapon kell nyugodnia. Kössük össze a kipróbált régít a jobb újjal, a nélkül, hogy a régi rosszat imádnók, mivel régi, és a nélkül, hogy újhoz fogjunk, azért mert új.

Az oktatás módszerétől nem függ egyedül a világ üdve, az emberek java. Sokkal fontosabb azon kérdés, minő eszközök által oltjuk be a gyermekbe a szülők és tanítók iránti hű engedelmisséget. Tan- és óratervekben igen, igen gazdagok vagyunk, de az iskolai fegyelem és erkölcsiség javítását czélzó rendszabályokban szegények.

Cz. a.

Az időjárás befolyása az egészségre.

A felbőr tisztán tartása az egészségnek elvitázhatatlan kelléke, nem csak a tisztaság aestheticus becséért, hanem ez a test edzésére vezető út is. Valamint az izmok testgyakorlás útján erősítettnek: úgy a mosakodás által a véredények a felbőren zsongjaikban gyakoroltatnak vagy összehúzódnak vagy kitágulnak úgy a mint azt a hőmérsék szabályozza. Minél gyakoribb ezen gyakorlás, annál inkább hozzászokik a bőr az ilyenemű ingerhez, és annál csekélyebb visszahatással lesz reája a klima.

A bőr ápolásánál a kontraszt hatásoktól őrizkedni és attól elzárkozva mintegy óvakodva élni, nem lehet. Nyárban meglehetősen hideg folyam fürdőket használhatunk, a melyek használatánál semmi szükség sincsen az olyan sok embertől ajánlott s számosaktól gyakorlott izzadó testet először lehűteni, olyformán eszközölt levetkezés utáni le s fel sétálgatással mintegy a fürdésre előkészíteni; mert ezen eljárás alkalmával könnyebben lehet meghűlni, mint a hűlést kikerülni.

Télben a kontraszt hatást könnyen, testünkkel oly módon lehet éreztetni, hogy a meleg kád fürdő után, a hideg szobadouscht használjuk.

Heidelbergben Fischer construalt egy igen gyakorlatias szoba dousch apparatusot, melyet télben a fürdők helyett czélszerűen lehet használni, mer bármelyik szoba szegletében fel lehet állítani, és olyan szerkezettel bir, hogy a használatnál a test felületét a permeező melegviz hatása után hideg douschsal kellemesen lehet lemosni.

Jó szolgálatot teszen a bőr idegeinek erősítésére, ha nem is az egész testnek, hanem legalább a felső részének naponként hideg vízzel lemosása. Ezen szoktatásra a kicsi gyermekeket jókor reá kell szorítani.

Bőrünknek, mint külső takaró-véd-szövetnek ápolása fontos teendőnk legyen mindég; mert ez által nem csak a hülési betegségektől, hanem egész sorától a más betegségeknek leszünk megóva; nem szükség ezt hosszason magyarázni. Az olyan iparosoknak, kiknek üzleti működésök már magában a mesterség gyakorlásában a por előidézésével jár, magokat leginkább a bőr ápolására kell hogy szoktassák és a legtöbb gondot erre fordítsanak. Azon idő, melyet az ilyen gondozás igényel, vagy talán az a csekély költség is, melyet a bőr tisztán tartására ki kell hogy adjanak, egészség tekintetében százszoros kamattal fordul vissza. A római társadalmi viszonyok és háztartás leírásánál a figyelmes tanulmányozó figyelmét ki nem kerülhetette a czélszerű fürdői berendezés, és az e feletti elmélkedés két dologra vezet minket; az egyik által megtudjuk azt, hogy a test egészsége mennyire szükséges volt ezen népnek, hogy hódításait megtehesse, a másik pedig az, hogy mi lehet annak az oka, hogy ezen berendezések ámbár századokon át ösmeretesek voltak, mégis ma is olyan kevés utánpótló találtak, mert köztudomásu do-

log, hogy hazánk számos 10—20 sőt 30 ezer lakóju városaiban is alig találunk nyilvános fürdőházakat, és azokat is olyan állapotban, hogy éppen ez az oka, hogy minél kevesebbet használják.

Végre a fürdőknek egy nagyon czélszerűtlen használására kell figyelmet fordítanunk. Sok városban nagy örömmel ujonganak, ha egy nyilvános gőzfürdő rendeztetik be. S a neve lesz orosz, vagy római-ir fürdő. Az ilyen fürdők használata olyan embereknek való, kiknek teste a fürdéshez nagyon hozzá van szokva, tehát a felbőr és ennek edényei nagyon edzettek a víz irányában, az ilyeneknek nem képzelhet az ember a fürdést illetőleg a meleg gőznél valami kellemesebbet; de másképpen áll a dolog azokra nézve, kik talán hónapoként vagy talán félévben egyszer szoktak megfürödni és egyszerre egy hülési betegséget, teszem fel izom-csuzt kapnak és ezen betegségeket gőzfürdővel akarják meggyógyítani, igen gyakran a betegség nem hogy javulna, hanem még fájdalmasabb lesz, s még más járulékos betegséget is szereznek p. o. agyvértelődést; erre rendszeren aztán azt mondják, hogy a hazamenet alkalmával újra meghültek.

A hideg dousch fürdőkkel is gyakran a publicum használat helyett árt, értem alatta azt, hogy fájdalmas helyekre erős víz sugárt csaptat, mely müleges izgatás által a fájó részt fájdalmasabbá teszi. Betegségek alkalmazásánál a helyi kezelésnél mindég legjobb ahhoz értő orvos tanácsát kikérni.

Ezek lennének azon rövid figyelembe veendő megfontolások, melyekkel a hülési betegségektől magunkat és másokat is óvhatunk. A szoktatás módszeréhez az égályhoz és egy szóval azon közeghez alkalmazkodás, melyben folytonosan élünk, reánk nézve életünk egész folyamában elodázhatlan szükség lesz. A szoktatás csak úgy lesz megszokás, ha minél hamarább kezdjük, s így magától értetődik, hogy annál hamarább megszokható a test edzése, ha az a gyermekkorban kezdődik. Le kell tehát a hagyományos levegő és víztől való félelem — iszonyt már a gyermek csecsemő kora utáni átlépéstől kezdve szokni, és a felnőtt úgy mint a férfi és talán az agastyán is kevesebb kint fog abból érezni, melyet egy elkényeztetett test azon titulus, alatt hogy „meghült“ annyiszor szenved.

Dr. Bartók István.

Anyenyelv a magyar népiskolában.

(Folytatás. Lásd a Csal. és Isk. 7. sz.)

Mint fennebb említettem, a kis gyermek beszéd-képessége, mikor hatéves korról iskolába lép, még nagyon fejletlen. Ehez járul még azon félelem, melyet a szokatlan környezet, nem ritkán az elvétett házi nevelés szokott beoltani a kis gyermek szívébe. Tudjuk ugyanis, hogy sok háznál, kívált a nép körében még

ma is gyakran hall ilyen épületes beszédeket a kis gyermek: „Várj, várj! menj csak egyszer iskolába, majd lehúzza a tanító a bőrüdet.“ Ilyen útravalóval bocsátva iskolába, bámulhatunk-e azon, ha az első osztály nagy része ismételt kérdésünkre sem képes feleletet adni? Csak néz, de magában remeg és hallgat. Hát még ha a tanító megfelejtkezvén arról, hogy ünnepe van a háznál, az az: hogy új gyermekek is vannak jelen, valamelyik felsőbb osztályoshoz kemény hangon szól, avagy dorgál! Ekkor szorul még csak a szíve kis vendégeinknek s epedve várják a csejgetést, nehogy reájok is kerüljön a sor.

Első dolog tehát a beszéd-képzésénél a tanító nyájassága, szeretetteljes modora nézésben, beszédben és cselekedetben. A Nagy László-féle vezérkönyv a beszéd és értelem gyakorlására igen hasznos utasításokat ad a kis gyermekek beszoktatása körül, de a tanítónak ennél még többet kell tennie. Neki meg kell tagadnia magát: erős elhatározással, vas türelemmel kell a kicsinyek ügyetlenségeivel, néha makacságnak látszó szótalanásával szemben önuralmát fenntartania. Mindenek felett óvakodnia kell attól, hogy egy gyermekkel, pld. egy szótalanabbal hosszason foglalkozzék egy húzamban. A sok unszolás elkedvetleníti a gyermeket. Ilyes fennakadásnál egy ügyesebbhez kell a kérdést intézni, majd egy másikhoz, harmadikhoz s mikor a karban feleletés jól elő van készítve, karban kívánni a feleletet, igen nagy ügyelettel arra, hogy sem az egyesek, sem a tömeg a természetes beszéd hangjától el ne térjenek — s a mi igen gyakran szokott megtörténni — az utolsó szótagot ne hangsúlyozzák. Itt vettetik meg alapja a beszéd- és olvasásbeli helyes hanghordozásnak, valamint a helytelennek is. A karban feleltetésnek éppen olyan hanghordozással és éppen olyan hangnyújtással kell történni, mint az egyesek ügyes feleleteinek. Sok iskolában tapasztaltam azt, hogy a karban feleltetés elnyújtva, énekelve — másutt skandálva, meg másutt az utolsó szótag elcsattantásával történik. Mindez meggyűjtheti a tanító baját később.

Ezeket szem előtt tartva, tehát nem időzünk sokat a szótalanoknál, másokkal s karban is feleltetünk, azután amazokat is felhívjuk a feleletre s bizonyára legtöbb esetben látni fogjuk, hogy a többi példája magával ragadta a gyermeket: megszólal. Igen, mert a gyermekben végtelen nagy az utánzási hajlam. Innen van, hogy a mely tanító tanítása közben helytelenül hangsúlyoz, a baj rendszerént tanítványaira is elragad. Ezt a tanító ritkán veszi észre. A sok előmondás és utánmondás közben kikerüli figyelmét ez a végzetes csekélység. Tehát óriási figyelem s kolosszális türelem a kezdetnél!

Mikor az első nehézségeken már túl vagyunk, mikor már mindenik gyermekünk beszél: akkor még egy dolog van, mire a tanítónak nagyon kell figyelnie, miben magát szakadatlanul kell ellenőriznie. Ez az, hogy a

tanító ne beszéljen sokat, hanem a gyermekeket beszéltesse. Különbözik a tanító igen beszédessé; a gyermekek pedig kevés beszédüekké válnak.

Nem emlékszem már Rüegg vagy Hentschel*) mondja valahol: „Wenn die Kinder reden sollen, muss der Lehrer schweigen können!“ Az az: ha azt akarja a tanító, hogy a gyermek beszéljen, ő maga tudjon hallgatni! Sok tanítónak nincs türelme a gyermekek feleletére várni — természetesen, oly kérdésnél, melyre a felelet már elvárható — hanem hamarosan előmondja, vagy ha nem is, legalább az első szótagocskát kikotytyantja. Ezen nyomorúságba is észrevétlenül esik bele a tanító, s mikor már jó tőve haladt, úgy a 2-ik 3-ik osztályban, hol a gyermeknek már bővebben kell önerején beszélni: a kiderült hibát nagy munkával kénytelen helyre hozni. Probatum est. Tehát keveset beszélni, sokat beszéltetni a kezdeten tül!

Mi az írást és olvasást illeti, az ezek tanítása körül való eljárásra a Günczi-féle vezérkönyvben, a Bárány Ignác olvasás tanmódjában (akár csak a mindennapi kenyér!) és a tantervben bőséges utasításokat találunk. De a tanítói működés oly sokoldalú megfigyelést és ügyességet kíván, hogy a folytonos észlelés és gondolkozás alól a legjobb vezérkönyv sem menti fel a tanítót. Az írás-olvasási előgyakorlatoknál pld. hamar észrevehette a figyelmes tanító, hogy a Nagy László-féle vezérkönyv megfelelő szakasza sem a hang- sem a kézgyakorlatokon nem készíti elő a kis gyermeket kellőképpen az írás- és olvasásra. Ugyanis a jelölt szakaszban, mely éppen az írás- és olvasásra akar előkészíteni, nincs meg a kellő fokozatosság: a hangoztatási gyakorlatok kellő rendszer nélkül s röviden vannak tárgyalva: kézgyakorlatokul pedig oly komplikált alakokat is rajzoltat, melyek a gyermek kezügyességét messze túlhaladják, s mégsem foglalják magokban a betűk alkatelemeit. Ez — természetesen — nem is olvasásra, hanem beszédre való vezérkönyv.

Ezen szakasz megfelelő része helyett annak, ki talán nem ismerné, bizvást ajánlom Gyertyánffy „Előgyakorlatok az írva-olvasás tanítására“ című művét, mint a mely különösen a később annyi bajt okozó hosszabb szavak olvasásánál könnyíti meg úgy a tanítót, mint a gyermek nehéz munkáját.

Mialatt a Güncziábécze első része befejeztetik (egy tanítóval bíró iskolánál körülbelül az első év) önmegtagadó folytonossággal ügyeljen a tanító, hogy a gyermekek minden szót helyesen ejtsenek ki s helyesen is írjanak le mindig. Részemről úgy tapasztaltam, hogy e tekintetben az ékezés körül történik legtöbb vétkes elnézés a tanító részéről; sőt tanítót is eleget ismerek, ki nem tartja érdemesnek a hosszú és rövid i között a leírásban különbséget tenni, pedig az nem mindegy.

*) Rüegg svájci t. képezdei tanár, Hentschel a porosz weissenfelsi tanítóképezdénél zene és mennyiségtan tanára. Mindkettő jeles ember s paedag. író.

Ezen a fokon az írási hibák kijavítása legmaradandóbb sikerrel akkép történik, hogy a hibás szót azon módon a nagy táblára írjuk, az egész osztálylyal megbíráltatjuk s a hiba elkövetőjével kiigazítatjuk. Ez talán sehol sem is történik máskép. Az ilyen eljárásban a folytonosság azért fontos, mert a helyesírást népiskolában nem a nyelvtanból tanítjuk meg, hanem a szoktatás által. Aztán itt kell nagyon vigyáznunk arra, hogy a további fokon annál kevesebb javítani valónk legyen.

Minek párját talán a világ összes nyelveiben alig lehetne találni, a magyar nyelvben mindent úgy kell leírni, mint azt helyesen kiejtjük s úgy kell olvasni, mint az helyesen írva van. Alig néhány *h* betűvel végződő szavunk tesz kivételt, milyenek: *moh, juh, méh, düh ruh* sat. melyeknek kiejtésénél a végső betű hangja mint lehet, a kimondásban nem hangzik. Nehézséget képez szintén a *j* és *ly* betűknök föl nem cserélése is. Sokkal nehezebb a német gyermeknek a *th* és az összetett magánhangzók, meg a hosszító jelek eltalálása s a francziának a tömérdek betűkihagyással való olvasás mellett a szavak helyes leírása.

A magyar gyermeket tehát könnyebb helyesírárra szoktatni, mint a nem magyart; de a tanító fáradtságos munkájának itt is a legelső kezdettől végig kell tartani s a hibákat mindenik fokon szakadatlanul javítani, még pedig azonnal, különben a mai hibáját holnap ismételni fogja a gyermek.

Olyan iskolánál, hol mind a hat osztályt egy tanító vezeti, az első évben elég, ha az ábécze első része dolgoztatik is fel; a nagy betűk ismertetésére szolgáló második rész a második tanév első felére marad. Legalább nekem — míg azzal foglalkoztam — a legjobb akarat mellett sem sikerült az egész ábécze feldolgozása az első osztályban; de nem is erőszakoltam a dolgot, mert az alapterakás elhamarkodása később megszokta bosszulni magát. Egyes kiváló tehetségűekkel talán sikerülne ez is, de az előhaladásnál mindig a tömeget kell szem előtt tartani.

Ilyen iskolánál tehát úgy az olvasás, miként az írás zöme a III-ik osztályra esik. Itt kell már a tanítónak minden erejét összeszedni, hogy tanítványai az olvasás technikai nehézségeit legyőzzék s egy év alatt akkora folyékonyásra tegyenek szert, hogy a IV-ik osztályon kezdve önálló olvasgatásra, a gyermekkönyvtár használatára képesek legyenek. Mert arra, hogy valaki könnyüességgel s átértve olvasson, kitartó munka, huzamos gyakorlás kívánatik, mire a tanórák még akkor sem lennének elegendők, ha egyéb tárgyakat általában mellőznénk, ami ismét lehetetlen.

Milyen legyen az eljárás e tekintetben, arról itt nem kell sokat beszélnem. A módszertani utasítások eléggé ismeretesek s ezek mellé csak jóakarattal kell. Csak annyit jegyzek meg, hogy ha valahol, úgy éppen itt van igaz a ismeretes közmondásnak: „a türelem rózsát terem.“

Az isk. olvasókönyv, melylyel a gyermek minden tanórán foglalkozik, nem bir annyi ingerrel előtte, hogy üres óráiban is olvasásra serkentse őt; ezért minden iskolának gyermekkönyvtárral kellene birnia, hol legalább 30—40 kötet odavaló könyv legyen a felsőbb osztályok használatára. Ez nem kivihetetlen. A kezdethez elég 25 frt.

Mint hogy a példaadásnak bámulatosan képző ereje van s mint hogy a gyermekben az utánzási hajlam szerfelett nagy: multhatlanul szükséges, hogy a tanító gyakran tartson felolvasásokat a tanítás mindenik fokán tanítványai előtt, s az átgondolással való olvasásra figyelmeztesse őket. Időnként meg kell kérdezni a gyermekeket arról, mit önállóan olvastak otthon s gyakran figyelmeztetni, hogy fennhangon s mikor csak lehet szülők hallatára olvassanak. Nem egy földmivesből lett már tanító- és iskolabarát az által, hogy gyermeke valamely érdekes történetet ügyesen olvasott fel előtte.

Lássuk, hogy állunk ugy az irással, mint az olvasással a III-ik osztályon felül.

A IV-ik osztályon kezdve lehet már a gyermekek önálló munkásságára is támaszkodni. A folyékony és könnyűséggel való írás begyakorlása s az írási hibák fokozatos kiirtása a népiskolának ép oly elengedhetlen feladata, mint az átértett s könnyűséggel való olvasásra képesítés. Előbbi a három felső, utóbbi a három alsó osztályában lép előtérbe; mert bár a képzésnek ezen két fő ágát a népiskola egész tanfolyama alatt párhuzamosan kell művelni, mindazonáltal már a dolog természeténél fogva a tanító a három alsó osztályban közvetlenül többet foglalkozik a gyermekekkel az olvasás körül, mint a három felső osztályban, hol ebben a gyermekkönyvtár is segítségére jön; a három felső osztályban pedig az irálygyakorlatok, az u. n. fogalmazás és hibátlan könnyű írás az, mi a tanító közvetlen munkásságát igénybe veszi. Mindkettőnél sokat segíti az egyenletes előhaladást a tömeges tanítás, t. i. az írásnál az üteny szerént való iratás és a tollbamondás, az olvasásnál a helyesen vezetett kerban-olvasatás.

Ezen a fokon az írásbeli dolgozatok nagyon gyakoriak, mert a hol egy tanító több osztályt vezet, ott a csendes foglalkozás többnyire irálygyakorlatokból áll s ezek arra igen alkalmasok is. Ugyanazért a naplók javitgatásával a tanórán el nem ér a tanító, hanem a naplók haza viszi s egyik dolgozattól a másikig kinos, de elkerülhetlen munkával kijavitgatja, az az: a hibákat szines írónnal aláhuzza s a gyermekekkel a napló jobbfeleli lapjára még egyszer tisztába iratja a megjelölt hibák gondos kikerülésével.

Nagy szerepet játszik népünknel a leveles láda. Ezért írás-olvasásról beszélve, nem lehet érintetlenül hagyni a különböző kéziratok olvasásában való gyakorlottságot. Ehez ugyan nehéz taneszközt szerezni; de a tanítónak vizsgálódó s minden irányban gyűjtögető

buzgósága segíthet a bajon. Árveréseknél, sőt régi leveles ládában is lehet olyan iratokat találni, melyek okiratként való megtartásra többé nem érdemesek s tartalmuknál fogva a gyermekekre nem károsok. Az ilyeneket össze lehet szedni s valahogy kötetbe összeállítani. Ezek olvasatása inkább gépies dolog levén, nem is szükséges azok tartalmának megértetése. Lehet olykor a gyermekek naplóját kicseréltetni s olvasatni e célra.

Mint ha most is látnám a füstös nagy kötetet, melyet b. e. első tanítóm Nemes Salamon uram, (ó testamentumi jószág) pápaszeme fölött messze tekintve végig járatott a nagyobb fiuk sorain. Igaz, hogy ez még azon időben volt, mikor a sulyokhoz hasonló kézi fatáblák helyettesíték a fali olvasótáblákat, palatáblát s csinos írófüzeteket egy személyben; de a leveles ládák fíról fira maradnak s népünk nagyon örül annak, ha gyermeke — az ő ítélete szerint — a sok újmódi tudomány mellett a régiből is fölvesz valamit. Aztán a gyakorlati életet tekintve van is annyi jogosultsága a kéziratok olvasatásának az elemi népiskolában, mint valamely fiatal költészetannak.

Mi az olvasmányok s nevezetesen a versolvasmányok tárgyalásának módszerét illeti, e tekintetben útasitom kartársaimat a már említett Bárány-féle vezérkönyvhöz, mely mellett csupa kontárkodás volna tőlem, ha én módszertani bővebb magyarázatokba bocsátkoznám e tárgy körül.

Még csak a nyelvtani oktatásról kell szólnom valamit, de ezzel hamar kész leszek.

Mig a gyermek a Gőncziábécéből olvasni megtanul, már szerez egy bizonyos nyelvtani ismeretet, mert a szavaknak szótagokra s betűkre való elemzése s összerakása, a betűk osztályozása stb. mind nyelvtani dolgok. Ezekhez csatlakozik a II-ik osztályon kezdve a Nagy Lászlóféle kisebb nyelvtan, melynek folytatása a III-ik és IV-ik osztály számára irt nagyobb nyelvtan, a hozzájuk való gyakorló könyvekkel; de a melyeket egy tanítóval bíró iskolában elég, ha a VI-ik osztályban bevégezzünk. De ekkor aztán tudja is a mi emberünk a nyelvtan köréből mindazt, mire neki a polgári életben szüksége van. Ezen nyelvtanokhoz utasitom a tisztelt kartársakat.

Én mind csak egy tanítóval bíró iskoláról beszéltem. Igen, mert itt van az igazi nehézség. A hol több tanító működik egy iskolánál, ott csak a tulnépesség gyűjtheti meg a tanító baját, egyébre kijut az időből.

Vége felé ezen szerény, de nagyobbára tapasztalásból merített jó akaratu felolvasásnak, visszatérek előbbi állításomhoz, t. i. a mely elemi népiskola meg tanította a nép gyermekét 12 éves korban könnyűséggel értelmesen olvasni s könnyűséggel, tisztán és helyesen gondolatait írásba foglalni; továbbá a számolásban kellő készségre és biztosságra juttatta el népét: azon iskola ezen irányban még akkor is megoldotta fel-

adatát, ha egyebekben csak a középszerűségig jutott is el. Mert — ismételem, ezen három alapján hazánk munkás népe önképzés által az európai mívelt nemzetek színvonalára emelheti fel magát, míg ezek nélkül az önképzés, sőt még az arra való hajlam fölöbresztése is merő lehetetlenség.

Veres Sándor.

IRODALOM.

Természetrész népiszkolák számára készítette Buza János tanár, kiadja az irodalmi kör a főiskola költségén Szarospatakon. (Ára 34 kr.)

(Vége.)

A vipera — szerinte beri paizsótz — méregmirigyei a méregfogak alatt vannak. Nem elég világos meghatározás, mert azon „alatt“ szó, aligha a mirigyek tulajdonképeni helyére utalja a gyermek esztét: a szájzug fölött, a nyakszirttáján; más szóval: a szem mögött mindkét oldalon.

De ennél hibásabb azon megjegyzés, melyet a puhányok összefoglalásánál tesz. Ugyanis az összefoglalás utolsó pontja így szól: Ide sorozzuk a tengerben élő festőnczöt, melynek tömlőjében fekete festék van, mit ha veszély fenyegeti, a víz fölzavarására használ; valamint a polypokat, melyeknek 8 hosszú bambojok van s melyekkel gyakran a fürdő embert körül fogják s a tenger fenekére húzzák.

Itt — eltekintve attól, hogy aligha tájékozva lesznek a gyermekek arról: miféle tömlőt képzeljenek a sepiánál — hibás az a „polyp“ elnevezés. A régiek az octopust nevezték így. Azonban tudvalevőleg a polypus elnevezés jelenleg nem az octopus és egyáltalán nem a cephalopodákat illeti; hanem azon alacsony szervezetű, s a fejlábuaktól távol álló virágállatokat (Anthozoa) a milyenek a korallók, aklimák stb. A második nem egészen helyes megjegyzés, hogy a fürdő embereket lehúzzák a tenger fenekére.

Igaz, hogy vannak octopus fajok, a melyeknek testhossza karokkal együtt 7—8 méter. Sőt Massachusetts öblében találtak egy példányt (cyanea aretica) melynek karjai 34 méter hosszúak; vastagsága két méter.

Azonban nem minden nyolczkaru cephalopoda ilyen óriás, s ennél fogva, ha vannak is közöttök olyanok, a melyek mint szavabevehető utazók s más szemtanuk állítják az emberre nézve is veszélyesek: nem szabad tanítványainkkal szemben ilyen naiv megjegyzéssel élnünk: hogy a 8 karu cephalopodák valamenynyien épen a fürdő embereket húzzák a tenger fenekére!

Egyik nagy hibája e könyvnek, különösen az állattani résznek a felületesség. Csak úgy oda veti: „tüdővel lélezkik.“ „Kopoltyuval lélezkik.“ „A hullók

kétéletűek, halak vére hideg.“ „A strucz madár nem képes repülni.“ De hogy mégis milyen az a tüdő? Milyen az a kopoltyu, van-e azok közt valami különbség? Mit értünk az alatt, hogy az említett állatok vére hideg? Miért nem tud a strucz repülni? Mindezekről mélyen hallgat.

Valószínű, hogy a szerző azon — az elemi iskolai tankönyvek iróinál csaknem általánosan uralkodó téves nézetből indult ki, hogy minél rövidebb úton, minél többet mondhasson el. Az ilyen írók aztán elégnek tartják sokszor lényeges dolgokat csak érinteni vagy egészen kihagyni, persze „könnyűség okáért;“ s hogy a mű elemi iskolai tankönyv címének annál inkább megfeleljen.

Azt mondják, hogy az elemi iskolában nincsen idő bővebb magyarázatra, indokolásokra s ez nem is elég elemies. Pedig nagyon természetes, hogy a rövidséget és könnyűséget felületesség által legkevésbé sem érhetjük el. De hogyan is kívánjunk alapos magyarázatot ott, a hol 82 oldalon 146 állatnak a neve s részben ismertetése foglal helyet!

Ezt a sok nevet és ezzel együtt a felületességet annál is inkább el lehetne kerülni, mert a tanterv sem kívánja, hogy az elemi iskolában mind a 7 typuson, illetőleg, illetőleg állatkörön keresztül menjünk.

Ha a tanterv kívánalmai szerint járunk el (mely a népet közelebből érdeklő állatokat óhajtja csak megismertetni) akkor elkerüljük a felületességet, több idő marad a lényeges dolgok lehető alapos ismertetésére és nem hagyjuk egészen figyelmen kívül az emberre nézve legfontosabb tárgyat: az élettant. A mi az I. rész nyelvezetét és az élettani elnevezéseket illeti, e tekintetben sem felel meg mindenütt egy jó iskolai tankönyv kívánalmainak.

Általán véve ugyan nyelvezete egyszerű, könnyen érthető. Mindamelllett több helyt vannak benne idegenszerűségek, mondatszerkezeti hibák, helytelen kifejezések is (a melyek lehetnek részben sajtóhibák is). Pl. „A harkályok az erdő mivelésénél nagy fontossággal bírnak.“ A kecskebékáról szólva, többek közt ezt mondja: „A himnél a fej két oldalán hangholyagja van.“ A hangyelesről így szól: „A hangyales, melynek alakja töleséridomu gödrücskében leselkednek leginkább a hangyákra.“ Ez az „alak“ szó nála „álczát“ jelent; pedig helyesebb lett volna az utóbbi kifejezést használni; mert nemcsak, hogy általánosan el van fogadva, de ez a szó inkább is kifejezi a rovaroknak azon állapotát. A hangyabolyt zombéknak nevezi. „A bagoly „tornyokba“ tartózkodik. Az alak szó birtokragozásnál a „j“ betűt következetesen mindenütt kihagyja pd. „a fej alak“ stb.

Igaz, hogy ezek lényegtelen hibáknak tetszenek, de épen elemi iskolai tankönyvben kellene a leglényegtelenebb hibát is a leggondosabban elkerülni. A természetrész elnevezések nagyobbára a régi rosszak. Ilye-

nek: foghijas, paizsócz, teknőcz, nyarga, agancsár, díszély, túlkőncz, futoncz, czinczér, selymér, aes, fogincs, szörbencs, gyöngyér, galandócz, habarcz. stb. Holott mindezeknek megvan már tisztességes, értelmes nevők, s a hol még nem volna jó magyar név, inkább tartjuk meg az idegent, mintsem erőszakos, kicsavart, izléstelen szót használjunk csak azért, hogy állítólag magyar legyen. Pedig, ha jól megnézzük: az ilyen szó akármi inkább, csak nem magyar.

A második részből, mely a növénytant öleli fel, kevesebb mondani valóm van. A tanmenet itt is inductiv. Félig-meddig Linné rendszerét követi az egyes családok, rendek csoportosításánál. Félig-meddig, mert sok helyt tekintettel van a természetes rendszerre is. Helyesebb lett volna egészen a természetes rendszert követni, mely épen azért, mivel természetes és nem mesterséges, mint a Linnéé, sokkal alkalmasabb és könnyebb különösen gyermekekre nézve. A növénytan végén aztán egészen Linné rendszere szerint foglalja össze az eltárgyalt növényeket.

A leírás folyamában, hol összefoglalja az egy csoporthoz tartozókat egy közös név alá, hol pedig a kiválasztott példány ismertetése után említ egy pár növényt, a melynek hasonló virágja, gyümölcse vagy más megegyező jellege van, a nélkül, hogy őket közös név alá foglalná.

A mi az egyes példányok leírását illeti, leírásai egyszerűek, elég szabatosak. (Igy pl. a barack, eper, leánykőkörcsin, kerti mák, tulipán, gesztenyefa, burgonya, dohány stb.) Azonban hibásnak és egyszersmind hiányosnak is találom többek közt az ibolya leírását. Azt mondja ugyanis: „Azon részt, mely a földben el van ágazva, gyökérnek nevezük. Ebből nőnek ki a szivalku, csipkés szélű levelek.“ Holott a levelek soha sem nőnek a gyökéren, hanem mindég valamely szárrészen; s azon rész is, a melyen az ibolya levelei nőnek, nem gyökér, hanem földalatti szár.

Felületességgel is találkozunk. Pl. több helyt említi a gyöktörzset (leánykőkörcsinnél, gyöngyvirágnál stb.) de csak úgy odavetve, sehol sem ad magyarázatot, hogy tulajdonképpen mit is kell az alatt érteni?

Az almánánál elmondja, hogy húsos gyümölcsében találjuk a börnemű csutkát. De hisz ezt minden gyermek tudja, körülbelül már az első alma élvezete után. Szükséges és érdekes lett volna elmondani azt is, hogy hát miből is lett az a pergamenszerű burok vagy csutka; miből a húsos része a gyümölcsnek, s ezen az alapon az ál- és valódi gyümölcs közti különbséget is meg lehetett volna értetni.

A virágtalan növények csirmagját — spora — egyszerűen pornak nevezi. Igy mondja pl. az éles gyökerű páfrány ismertetésénél: „a levelek alján levő sárgásbarna kinövésekből apró por hull ki, s ezekből fejlődik aztán a növény.“ Milyen fogalmat szerezzen már most az a gyermek ilyen magyarázat után a nö-

vény keletkezéséről, fejlődéséről? Miféle „apró por“ az, a melyből embermagasságu, sőt embermagasságot jóval meghaladó növény lesz? (A milyenek a tropikus földön alatti harasztok.) Nem lett volna itt sokkal helyesebb a gyermeket a sejtrel megismertetni?

Vannak ugyan, a kik azt beszélnek, hogy ez nem elemi iskolába való ismeret! De vajjon mi nehézség van abban egy gócsó segítségével — vagy ha erre egyáltalán nem lehet szert tenni — jó rajz után a sejt szerkezetét megmagyarázni, hisz ez képezi úgyszólván az egész növényi test alapját! Bizonyosan helyesebb úton indítjuk meg a gyermek gondolatmenetét, ha megértetjük vele, hogy a sejtben megvannak mindazon alkotórészek, melyek a növény fejlődésére, növekedésére, táplálására szükségesek; mintha állítólagos könnyebbség okáért — útnak indítjuk lelkét egy porszemmel, hadd keresse: miként lesz abból majd növény!

A növénytan elnevezések ellen majd semmi kifogásom; ezek a megszokott, egyszerű nevek. Csupán termet, poroda helyett jobb lett volna termőt, porzót használni. Hanem ez csakugyan lényegtelen.

49 oldalon 36 növényt ír le és névszerint összesen 122-öt említ. Általán véve ismétellhetem e résznél is azt, a mit az I-sőnél mondtam: Jobb lett volna kevesebbet felölelni és alaposabban.

És így eljutottunk a harmadik részre: az ásványtanra. 31 oldalon 27 ásványt (részint kőzetet) és 5 talajnevet ismertet.

A tanmenet szintén inductiv. Az ásványokat öt csoportba osztja, ilyen sorrenddel: I. Sók. II. Kővek és földek. III. Drága kővek. IV. eléghető ásványok. V. Fémek és érczek. Beszél végre a föld kérgéről és a talajnevekről, különösen gazdasági szempontból.

Nézetem szerint ez a rész sikerült legjobban. Ez felel meg leginkább a miniszteri tanterv kívánságainak is, a mennyiben nagyobbára csak azon ásványokat és kőzeteket ismerteti, a melyeknek elmálásából lesz a termőföld, s azokat, a melyeknek az emberek a közéletben eszközökre, építésekre stb. hasznát veszik. Ismertetései elég alaposak. Nyelvezete is egyszerű, természetes. Magyartalan magyar szót is csak egyet találtam: „szénőcz“ (anthracit). Az ásványok szerinte nőnek. Már pedig logikailag a növény mindig belső fejlődést tételez föl, tehát életet; az ásványok azonban nem élő testek, tehát nem nőnek, csak kívülről gyarapodnak.

Legyen szabad még egy néhány, az egész munkára vonatkozó általános megjegyzést tennem. Előnye e munkának egyszerű, természetes nyelvezetén kívül, hogy nyomtatása tiszta, elég nagy, s így nem szemrontó, mint az iskolai könyvek nagyobb része. Előnye az is, hogy egyes tárgyak leírása után kérdések alakjában mintegy ráutalja a gyermeket arra, hogy visszapillantást tegyen az eltanultakra s egyuttal meg kívánja az összehasonlítást, a mi ismét a tanuló ítélő tehetségét élesíti, ismereteit tisztázza, szilárdítja.

Azonban — mindamellet, hogy maga a tanító is megteheti ezt — óhajtandó volna, ha legalább egy példát nyujtana az összehasonlításra.

Hiányossá teszi e munkát az, hogy nincsenek benne ábrák. Pedig ezek lényeges kellékét képezik minden természetrajzi munkának. Igaz, hogy az egyes tárgyakat magának a tanítónak kell mindenekelőtt szemléltetnie. Mindamellet nagy segítségére vannak a képek a tanuló gyermeknek akkor, midőn otthon magában ismétli el az iskolában tanultakat. A képek mintegy fölelevenítik lelke előtt a tanító által bemutatott tárgyakat és megkönnyítik a tanulást. Természetes, hogy jó képekről lehet csak szó. Mert mintsem olyan képek legyenek a műben, a melyek ismereteit tévútra vezetik, aesthetikai érzékét megrontják, jobb, ha egyáltalán nincsenek is képek.

Még egy pillantást vetve a műre és visszatekintve az elmondottakra: tapintatos tanító vezetése mellett, a ki a közlendő ismeretek területén kollőleg tájékozva van: nem számítható e mű a teljesen hasznavetetlen tankönyvek sorába.

B. Laura.

A „Magyar Lexikon“ 101-ik füzete is elhagyta már a sajtót és a „Könyvornamentika“ szótól a „Krateros“ szöveg terjedvén, a magyar nyelvben fölöttébb terjedelmesnek bizonyult *K*, betű végén halad és lehetőleg hézagtalan tartalma által is bőven igazolja azt a bizalmat, a melyben immár országszerte részesül. Az eddig megjelent füzetek nyomán ítélve bátran remélhetjük, hogy irodalmunk ezen nagyjelentőségű s a műveltség minden osztályára egyaránt hasznos és nélkülözhetetlen ága, kitűzött céljához most már biztos léptekkel közeledik.

Az egyetemes magyar népdalgyűjtemény dallam könyvéből vagyis a „Magyar Dalalbum“ III-ik kötetéből megjelent a 7-ik füzet is. Ajánljuk ezen egyetlen folyamatban lévő és zongorára alkalmazott magyar népdalgyűjteményt mindenki figyelmébe.

Ágnes asszony cz. a. Thewrewk Árpád tollából egy értekezést vettünk, mely Arany János balladájáról szól s azt bizonyítja meg részletes vizsgálattal, hogy a férjgyilkolásban Ágnes asszony ép oly részes mint kedvese, ki a gyilkosságot csakis rábeszélésre vagy beleegyezésre hajtotta végre. Ebből fejti ki aztán Ágnes tragicumát és örülségét. Az értekezés érvelései Greguss Ágost Arany János balladájáról szóló két rendbeli műveinek ellenkező fejtegetései ellen vannak irányozva. Megjegyezzük, hogy részletesen nem foglalkozhatunk e kérdéssel, nem tartozván lapunk keretébe; hanem Thewrewk ur fejtegetései teljesen meggyőzők s hogy mi, kik a kérdéses pontot szintén vizsgáltuk, mindig is azon véleményben voltunk, mit Thewrewk ur kifejt.

Vettünk egy előfizetési felhívást a következő helyesírastani és nyelvészeti munkára: „A magyar betűrend egyszerűsítése“ 22 ábra és 25 kőmetszetű mintalap melléklettel. Irta: Borsodi Szilágyi Dezső. A mű három részre lesz osztva s címe megmondja, hogy mit fog tartalmazni.

A munka legkiválóbb nyelvészeink javaslo ajánlatával jelen meg s e tárgyban, magába foglalva a megelőző kísérleteket is, kimerítő lesz. Az előfizetési díjak a szerző nevére Budapest, Miksaucz. 22. sz. alá küldendők. Ára 2 frt.

A népiskola módszertana. Dr. Dittes Frigyes után Gyertyánffy István és Dr. Kiss Áron. Második egészen átdolgozott kiadás. Budapest, 1882, Kókai Lajos. A mű már első kiadásában el volt terjedve, értéke sokkal ismertebb, hogy sem most kellene szólni róla. Az állami tanító és tanítóképző intézetekben tankönyv, a miniszterium által ajánlva. Valóban derék mű, s e 2-ik kiadásban ára is kevesebb, t. i. 1 frt 60 kr. E mű valóságos kis encyclopaedia a népnevelési ismeretek terén, mely egyúttal a népnevelés történelmét is magában foglalja.

Egy nemzeti pályamű. Az országos kisdedővő-egyesület Tisza Kálmáné elnökle alatt tartott közgyűlésén a nőnevelés és módszertan megírására kitűzött 50 arany díjjal Szerdahelyi Adolf, volt képezdei igazgató művét jutalmazta, mely műnek két jeles oldala van: 1. a magyar faj tulajdonaihoz alkalmazkodó s nemzeti paedagogia megalkotására kísérlet; 2. a magyar kisdedőnevelést felszabadítja a német formák alól. Mindkettő jeles tulajdon. A munkát az egyesület fogja kiadni. Várjuk.

Egyleti közlemények.

— Meghívás. A kolozsmegyei tanító-testület bánffy-hunyadi köre az idei harmadik gyűlését f. év jun. hó 17-én Bánffy-Hunyadon fogja megtartani, melyre ugy a rendes tagok, mint a tanügy iránt érdeklődők tisztelettel meghívotnak. A gyűlés programja: a) Elnöki megnyitó, Ravasz Györgytől; b) jegyzőkönyv hitelesítés; c) nyilvános tanítások Boga Károly és Ravasz György által; d) felolvasás (Aesthetika az iskolában) Boga Károlytól; e) Vitatétel (Miért szükséges a tanító tekintélye s min alapuljon az?), előterjeszti Pál Károly; f) bizottsági jelentés a népnevelési és népirodalmi-, földrajz-történelmi- és a geologia-természettajzi szakosztályok ügyében, Boga Károly által; g) Nyilvános tanításnak megbirálása; h) Indítványok tárgyalása.

Bánffy-Hunyad, 1882, május 26.

Elnöki megbizásból:

Szentgyörgyi Lajos,

köri jegyző.

S Z E M L E.

A tanító az oasisokon.

Minden muszulman vidéken csaknem általános szabály, hogy minden mecset mellett iskola van; azonban az oktatásnak, művelődési céloknak megállapított budgetje a kormányzat részéről nincs. A mecsetek, kápolnák vallásos egyének által vannak alapítva, vagy magasrangu hivatalnokok által, kik a vagyonra felügyelnek, melynek jövedelme az épület fentartására és a művelődés emelésére való. A me-

eset mellékrészeiben mindig van iskolahelyiség s a mecset jövedelmeinek igazgatósága butorozza és szereli fel.

Ha közelben nincs mecset, a lakók magokra róják ki egy helyiség megvételét s a lehető legegyszerűbb felszerelést. Az elemi iskola neve mekteb (a hol irni tanítanak.)

A tanító csekély foglalkozásán kívül végzi az imám (ima kezelője), a ka'im (egyházi) vagy a moueddin (ima kezdetét jelző) kötelességeit is.

A mecsetben teljesített szolgálataiért kap némi fizetést (kézpénzben és természetben) azonban a tanítást nem jár fizetése. A gyermekek szülei adnak vagyoni állapotuk szerint évenként 15—60 francot. Egyébként kap a tanító ajándékot ünnepek alkalmával vagy ha a tanuló új fejezetet kezd tanulni a koránban. Oly kerületben, hol nincs mecset, minden tanya vagy nagyobb sátorosomó közt van egy teveszörből készült nagyobb sátor vagy a sheikh, vagy az előkelők által készíttetve, a mely az iskola s ennek neve cher'ia; de a tanító csak ajándékot kap természetben s igen kevés pénzt.

A gazdagabb családoknál valaki a legidősb papok közül tanít s ezt a harem-be is bebocsátják s így nem ritka eset, hogy a leányok is részt vesznek az oktatásban.

A tanításra, az iskola vezetésére nincs szabály. De ha a tanító panaszra ad okot, a lakók a bíróhoz (kadi) mennek s elmozdítatják, de ha az iskolát a lakósok állították, a tanítócsere szótöbbséggel történik.

Az első tanítás 10—12 éves korig a Korán olvasásából, másolásából s köynélkül tanulástól áll, nem törődve az értéssel. A Mohametről való fogalmat tanítások és idézések által verik a növendékek fejébe. Pl.: „A legelső teremtett dolog volt a Mahomet lelke: e lélekből vont ki isten mindent, mi létezik. Mielőtt isten a világot teremté, már élt lelkében a Mohametről való tudat és e tudat három sugárt lövellt. Az első sugárból teremtette isten az eget, hol trónja áll, a másodikból a földet, hol mi lakunk s a harmadikból Ádámot és az emberi nemet. A mi létezik, tehát mind csak a Mahomet világossága által van és nincs semmi, mi ne az ő lényéből folyna ki.“ Alapjában a tanítás célja megértetni az iszlámismust elsőséget a vallások felett.

Minden iskolában a táblán felírva emondás áll a Koránból, melyben Mohamed megjövendölteti magát a Krisztus által: „Oh Izrael gyermekei, isten küld hozzátok engem, a szent könyvek szerint, melyek megjósolák jövetelemet; és én nektek megjósolom egy próféta jöttét, ki utánam jő; az ő neve Améd.“ (Korán, LXI. 6. vers). Biskara-ban, a legfontosabb saharai oasison a katonai kormány 1851-ben egy francia iskolát állított s a berber gyermekek oly szorgalommal tanultak, hogy ma e datolya-kertekben ép úgy beszélnek a francia, mint az arab nyelvet.

Dévai Bálint.

E pár-sorban megemlékezem Dévai Bálintról, ki élt 78 évet s ebből 61-et töltött a tanítói pályán. E derékul

lelt élet méltó az emlékezetre. Oly hosszú életet élt, hogy elég volna hagyománynak; oly nemesen élt, hogy méltó költészetnek. Utoljára Zsadányban volt tanító, hol 26 évet töltött, Zsadány a nagy-szalontai egyházmegyében fekszik. Tanítói pályáját Nagy-Szalontán kezdte meg s első tanítója volt a nemzet legnagyobb élő költőjének, Arany Jánosnak, ki 6 éves korában verset is irt hozzá.

Húsvét 3-ad napján kísérték ki az örök nyugalomra, hol nincs aggság, nincs bánat, nincs kétely. Megharcolta az élet harczeit, megküzdötte küzdelmeit, megszenvedte fájdalmai, eltemetve maga köréből 13 gyermekét.

Fölötte Nagy Benjamin beszélt, szólván róla Pál II. Timoth. IV. r. 7—8 verse alapján: „Ama nemes harczot én megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetre eltétem nekem az igazság koronája, melyet megad nékem az Ur ama napon, az igaz bíró.“

Érzem, hogy a nemesen teljesített kötelességérzetben sok magva rejlik a léleknagyságnak. Ama meggyőződés, melylyel munkánk becsét kétségtelennek érezzük, ama megnyugvás, melylyel cselekvésünkhez ragaszkodunk, elválhatatlannal egyesülünk: oly erejét mutatja a szívnek, határozottságát a jellemnek, mely tiszteletet érdemel. Én e most már megnyugodott társunk sirhalmára, küldök egy nyilatkozatot: az elismerését; küldök egy óhajtást: az áldó békességért.

Ferenczi Zoltán.

A nevelés az oásisokon.

A mint ismeretes, oásisok azon helyek, melyek a Sahara sivatagán vannak s valóságos zárt falvak, melyek pámaerdőkbe vannak építve. Ezekben a nevelésnek igen szigorú pár vonása van. Ezeknek lakói a berber-fajból különösen két dologgal foglalkoznak: földmíveléssel s a nomádok által oda letett élelmi készletek őrzésével. Életük egyszerű, nagyon hűk; szokásaikban teljesen a Koránhoz alkalmazkodnak és e könyv szerint élnek. Minden oásisnak van elemi iskolája, mely a mecset egyik mellék-szárnyában van elhelyezve. A terem sötét s gyékényvel bevont padozatu. A falra táblák vannak függesztve s ezekre vannak írva a leczkék. A terem végén egy fülke-félében guggol a tanító egy szőnyegen, előtte ülnek a fiuk keresztbe font lábakkal a földön. Mikor a tanítás kezdődik, a legidősb tanuló leszedi a táblákat és kiosztja névszerint. Alig lehet fogalmunk ama lassúságról, melylyel a tanító a mintát felrajzolja. Papir híjában tentával felrajzolja e fehérről táblácskákra a megtanulandó leczkét s minden gyermek külön dolgozik, osztályozás sem kor, sem tudás szerint nincs, mi sok időveszteséget okoz.

Az elemi oktatás 6—12 évig abban áll, hogy megtanulják a Koránt másolni, olvasni s elmondani, a nélkül, hogy tartalmával törődnének és értenék. Szokás, hogy a növendékek az iskolázás alatt kétszer háromszor átolvassák a Koránt. Megtanulnak ez alatt irni is, mi a bennlakók előtt valódi művészetként szerepel. A ki nem szorgalmas s nem

tudja a leczkáját, a falak a-val büntetik, mi egy pálcza, melynek két végére hur van kötve s a hibázó lábat a hur és bot közé téve, párszor körülesavarják, hogy mozogni ne tudjon s e helyzetben vesszőcsapásokat mérnek a lába talpára. Gadamé-ban szokás a rest gyermeket vasra is verni.

Érdekes, hogy e muszlim iskolákban teljes egyenlőség uralkodik: a gazdag a szegény gyermekek mellett ül, közös kötelék köztök az imádság. Egyébaránt megrögzítik bennök azon hitet, hogy ők isten választott népe. Bármilyen a tanterem, mindenütt vannak táblák, melyeken az izlam alapítójának érdemei vannak elmondva. Mahomed uralkodik a társadalmon. (Revue pédagogique.)

VEGYESEK.

— **Hadik-Barkóczy Ilona** grófnő a varannói községi iskola részére (Zemplén-megye) torna- és iskolai helyiségül 250 frton egy ház-telket vásárolt.

— **Az egyesült államokból.** M. Blair az egyesült államok senatusa elé egy bill-t terjesztett, melyben állami segélyt sürget a népoktatás javára. Javaslata támogatására a senatus tagjai közt egy iratot osztott szét, mely az olvasni-irni nem tudókról tartalmazott kimutatást. Az egyesült államokban 4.923.451 tíz és tíz éven felüli egyén nem tud olvasni és 6.289.958 van, ki nem tud írni. A fehérek közül 3.019.080 egyén esik ide. Különösen a déli államokban van sok ilyen. Hanem tény az, hogy az északi államok közül New-York-ban 166.625 egyén nem tud olvasni és 219.600 nem tud írni. Magában Massachusetts-ben 75 ezer 655 nem tud olvasni és 92.980 nem tud írni. Az olvasni-irni nem tudók százaléka legkisebb Jowaban és Neb-raskaban, 1,73 %-ad s legnagyobb Luisianaban: 31,63 %-ad.

— **Emlék-Album** és a Kossuth-család arcképesarnoka. Halász István könyv- és képkiadó nagy hazánkfának Kossuth Lajosnak 80-ik évfordulója alkalmából Emlék-Albumot ad ki. Az Emlék-Albumba minden hazafi, ki Kossuth Lajos iránti tiszteletének irásban is ki akarja fejezni jelét, névalírást 30 kr. esatolása mellett a kiadónak felküldi, ki azt az Emlék-Albumba beilleszti. Az Emlék-Album már elkészült és a hazai műipar egy remeke. A névalírás egy iv tiszta papíron küldendő be. Ugyanez alkalommal felhívja a figyelmet a Kossuth arcképesarnokra. A szép kiállítású lapon Kossuth szülei: Kossuth László és Kossuth Lászlóné, maga Kossuth Lajos és fiainak Ferencnek és ifj. Lajos Tivadarnak sikerült arcképei vannak. Ez arcképesarnok ára 50 kr. A hozzánk beküldött mutatvány után melegen ajánljuk az egész vállalatot. A megrendelni szándékozók Budapest, kerépesi út 32. sz. a. lakó Halász István kiadóhoz forduljanak.

— **A t. cz. szülék és gyámokhoz** a budapesti állami középipartanoda igazgatóságától. Hogy azon iparos tanonczok és segédek is, a kik régebben valamelyik középiskolának csak két-három osztályát végezték s azóta a gyakorlatban vannak — beléphessenek az állami közép ipar-

tanodába: felkéretnek a t. cz. szülék és gyámok, hogy a felvételi vizsgát illető felvilágosításért mielőbb szíveskedjenek az igazgatóságához fordulni, hogy az érdekeltek a jövő tanév elején tartandó felvételi vizsgára kellően elkészülhessenek, mert csak sikeres vizsga alapján vehetők föl.

— **A francia senatus határozata** szerint az Isten iránti köteleességek tanítását mellőzni fogják a francia népiskolában. E dolgot a Gambetta lapja így adja elé: „Isten egy vallási fogalom. E szerint csak a vallás művelői t. i. a papok, lelkészek, rabbinusok, ulemák stb. vannak feljogosítva, hogy templomaikban, zsinagógáikban, kápolnáikban, mecsetjeikben beszélhessenek a gyermekeknek, kiknek szülei nekik hisznek, az istenről. Ellenben esztelenség volna iskolákban beszélni az istenről, hol hívők és hitetlenek gyermekeinek jelen lenni egyaránt kötelessége. Hová is jutunk csak!

— **Uj tanterv.** A tanítóképezdék számára a Miniszter ur az új tanterv foganatosítását elrendelte. Már az 1883/84-ik évben a tanképesítő vizsga csak azoknak fog megengedtetni; ki az új tanterv szerinti IV-ik övet is bevégezték.

— **A Herbart-féle paedagogia főmivelője:** T u i s k o n Z i l l e r Lipcsében ápr. 20-án meghalt.

— **A vallás- közoktatásügyi m. kir. miniszter rendeletéből,** a máj. 25-iki Hiv. lap közli: A magyar nyelvet nem bíró népiskolai tanítók számára, a magyar nyelv elsajátítása czéljából, a nyári szünidő alatt 6 heti póttanfolyam tartatik a következő városokban, u. m. Léván, Lósonczon, Sárospatakon, Baján, Aradon, Kolozsvártt, Székelykeresztúron, Zilahon, Szegeden, Máramaros-Szigeten, Győrött és Szombathelyen. A póttanfolyamon résztvevő minden tanító 70 krnyi napidíjban részesítettik. Folyamodványukat az illető tanítók megyei tanfelügyelőjük útján azon tanfelügyelőhöz intézzék, a kinek tankerületében rendeztetik a póttanfolyam, melyen részt venni kívánnak. Bövebb értesítést e tárgyban szintén a tanfelügyelők adnak.

— **Az állami középipartanoda igazgatóságától.** A budapesti állami középipartanodát a közmunka és közlekedési minister feljogosította a gépkezelők és fűtők vizsgálására s a vizsgáló bizottságba kinevezte elnöknek Hege-düs Károly igazgatót, elnöki helyettes és rendes tagnak Lencz Ödön, póttagnak pedig Jalsoviczky Géza gépészeti szaktanárokat. E bizottságnál vizsgára lehet jelentkezni naponként az állami középipartanodában VIII. ker. bodzafa utcza 28 sz.

Tartalom: A régi és az új iskolák. Cz. a.-tól. — Az időjárás befolyása az egészségre. Dr. Bartók Istvántól. — Anyanyelv a magyar népiskolában. Veres Sándortól. — Irodalom. — Egyleti közlemények. — Szemle. — Vegyesek.